

Yusuf Suresi Bağlamında Üç Gömleklili Hayat Sürecinden Bazı Ayrıntılar

Dr. Ahmet GÜNDÜZ*

Özet

Yusuf'un (a.s) kıssası Kur'an'daki kıssaların en güzelidir. Bir o kadar da ibretlik olan bu kıssada Yusuf'un (a.s) hayatının üç farklı dönemiyle ilgili üç farklı gömlek vardır. Bu gömlekler birbirinden çok farklı izler taşımaktadır. Bununla birlikte her bir gömleğin ifade ettiği mana da diğerinden çok farklıdır. Bu sebeple Yusuf'un (a.s) kıssasını bu gömlekler üzerinden bütüncül bir değerlendirmeye tabi tutmak mümkündür. Bu gömleklerle ilgili yaşananları anlatan ayetler iyice incelendiğinde, bunların çok ince manalar taşıdığı ve bir kısım tevafuklar içerdiği görülür. *“And olsun ki, Yusuf ve kardeşlerinin olayında, soranlara nice ibretler vardır.”* (Yusuf, 12/7.)

Anahtar Kelimeler: Yusuf, Gömlek, İz, Tevafuk, İbret, İncelik.

Summary:

Some Details on the Three Phases of Life in Respect of Yusuf Surah

The tale of Yusuf (a.s) is the most beautiful tale in Koran. This tale which is also an exemplary tale, there are three different phases related with three stages of the life of Yusuf (a.s). These phases bear very distinct traces than each other. On the other hand, the meaning of each tale is very different than other ones. Therefore, it is possible to evaluate the tale of Yusuf (a.s) by a holistic approach through these phases. If, the verses telling the stories of things experienced in these phases are examined in detail, it is also observed that they have very fine meanings and contain specific synchronicities. *“Here I take an oath, there are lots of lessons in the incident of Yusuf and his siblings for the considering ones.”* (Yusuf, 12/7.)

Key Words; Yusuf, Gömlek, İz, Tevafuk, İbret, İncelik.

* Şanlıurfa Diyanet Eğitim Merkezi Müdürü.

Giriş

Giysilerimiz bazen niyetlerin simgesi olmanın yanı sıra, bazen bir tasa, bazen bir sevinç, bazen de iffet örtüsüdür. Şık olabilmek adına kimi zaman çok ucuza, kimi zaman çok pahalıya satın aldığımız gömleklerimizin pek azı Hz. Yusuf'un hayatını değiştirecek kadar bir tesire vesile olmuştur. Yusuf'un (a.s) gömlekleri bize Yusuf'un (a.s) hatırasını yaşatacak ve bazı manalara remz/sembol olacak önemli bir mevzudur. Yer yer farklı bir seyir alan ve farklı bir seyir alırken de gömlekle ilgili farklı bir durumun yaşandığı bu güzel kıssadan doğru bir şekilde haberdar olmayı Kur'an'a borçluyuz. Kur'an'ın ifadesiyle, *"Biz bu Kur'an'ı vahyederek, sana en güzel kıssaları anlatıyoruz. Oysa daha önce sen bunlardan habersizdin."*¹

Yusuf'un (a.s) kıssasına güzellik katan şeylerden biri de bütün insanların anlayış seviyesine hitap edebilecek bir yapıda olmasıdır. Bu kıssa: Şehirli, köylü; yönetici, tebaa; kadın, erkek; büyük, küçük vb. herkesin anlayıp kendine göre bazı dersler çıkarabileceği bir kıssadır. Bunun yanı sıra kendi içerisinde bazı incelikler barındıran, gerçek bir hayat hikayesinin noktelerle tasviridir.² Yusuf'un (a.s) gömlekleri de bu mahiyette bir nüktedir.

1. Kanlı Gömlek ve Öncesinde Yaşananlar

1.1.Yusuf'un (a.s) Rüyası

Yusuf'un (a.s) Kur'an'daki kıssasının başlangıcı ve hayatının dönüm noktalarından biri gördüğü rüyadır.³ *"Yusuf babasına: 'Babacığım! 'On bir yıldız, güneş ve ayın bana secde ettiklerini gördüm' demişti. Babası şunları söyledi: 'Oğulcuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma, yoksa sana tuzak kurarlar; zira şeytan insanın apaçık düşmanıdır.'*"⁴ Bu rüya ile ilgili birkaç incelik bulunmaktadır:

a. Yakub'un (a.s) oğullarının sayısına uygun olarak Yusuf Sûresi on ikinci cüzde ve on ikinci suredir.

b. Yusuf'un (a.s) uykusunda gördüklerini babasına anlattığını nakleden ayette "rüya" kelimesi kullanılmamıştır. Bu da geleceğin O'na gösterilmesi adına basit rüyanın ötesinde bir şeyin işaretidir. Allah Resûlü (s.a.s.) buyuruyor ki: *"الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنَ اللَّهِ. وَالْحُلْمُ مِنَ الشَّيْطَانِ"* (Salih rüya

¹ Yusuf, 12/3.

² Abdullah Yıldız, *Yusuf'un Üç Gömleği*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2015, s. 19-20.

³ Yıldız, *Yusuf'un Üç Gömleği*, s. 24.

⁴ Yusuf, 12/4-5.

Allah'tan, hulüm (kötü rüya) şeytandandır.)¹, Yakub (a.s) Yusuf'un rüyasını dinledikten sonra “حُلْمٌ” (hulm) değil de “رُؤْيَا” (rüya) tabirini kullanarak “قَالَ قَالٌ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ” (Oğulcuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma! Dedi.)² Böylece Yakub'un (a.s) sözlerinden de bunun gelişi güzel bir rüya olmadığını anlamak mümkündür.

c. Hadislerin ifade ettiği gibi salih rüyalar nübüvvetin bir cüzüdür.³ Nitekim Hz. Peygamber nübüvvetinin başlangıç dönemlerinde bu mahiyette rüyalar görmüştür.⁴ Yusuf'un (a.s) bu rüyası da nübüvveteye yönelik ilk merhaleleri kat etmeye başladığını göstermektedir.

Rüyasını dinleyip hemen sonrasında Yusuf'a (a.s) tembihte bulunan Yakub (a.s) şunları söylüyor: “*Rabbin seni böylece rüyandaki gibi seçecek, sana rüyaları yorumlamayı öğretecek; daha önce, ataların İbrahim ve İshak'a nimetlerini tamamladığı gibi, sana ve Yakub soyuna da tamamlayacaktır. Doğrusu Rabbin bilir, hakîmdir.*”⁵ Yakub'un (a.s) sözlerinde işaret ettiği kimseler içerisinde birinci sırada İbrahim'in (a.s) zikredilmesi çok manidardır. Zira O'nun hayat sürecinde de rüya ve yıldızlar vardır:

a. Münecimler Nemrud'a varıp, sahip oldukları bilgilerde doğacak bir çocuğun tahtını sarsacağını haber vermişlerdir.⁶ Bu bilgiyi de bir yıldızın doğuşuna bağlamışlardır.⁷

¹ el-Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Muğîra *el-Câmiu's-Sahîh el-Muhtasar*, Thk. Mustafa Dîb el-Buğâ, Dâr-u İbn Kesîr, Beyrut 1987, Bedu'l-Halk 11; Müslim, İbn Haccâc Ebu'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nisâbüri, *Sahîhu Müslim*, Thk. Muhammed Fuâd Abdalbâki, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut Tsz., Salât 207.

² Yusuf, 12/5.

³ el-Heysemî, Nureddîn Ali b. Ebû Bekir, *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, Dârü'l-Fikr, Beyrut, h.1412, c. 7, s. 360; el-Mübârekfûrî, Muhammed Abdurrahim, *Tuhfetu'l-Ahvezîbi Şerhi Câmi'it-Tirmizî*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Tsz., VI, 854.

⁴ Buhârî, Bedu'l-Vahiy 1; el-Ebşihî, Şihâbuddîn Muhammed b. Ahmed Ebu'l-Feth, *el-Mustatraf fî Kulli Fenin Mustazraf*, Zyl. Huccetu'l-Hamevî ve Muhammed b. İbrahim el-Ahdeb, Mektebetu'l-Cumhûriyyeti'l-Arabîyyeti, Kahire Tsz., II, 194.

⁵ Yusuf, 12/6.

⁶ Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd *Câmiu'l-Beyân fî Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, Thk. Muahammed Ahmed Şâkir, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut 2000, c. 9, s. 356; İbn Ebû Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Esad Muhammed et-Tayyib, Mektebet-u Nezzâr Mustafa el-Bâz, Suûdi Arabistan, h. 1419, VIII, 2777; es-Suyûtî, Abdurrahman b. Ebû Bekir Celâleddîn, *Mu'tereku'l-Akrân fî İ'câzi'l-Kur'ân*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988, II, 82.

⁷ İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Thk. Ali Şîrî, Dârü İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1988, I, 200.

b. İbrahim (a.s) İsmail'i (a.s) kurban etmesi gerektiğini rüyasıyla hatırlamıştı.¹

Yakub (a.s) rüyasını anlatan Yusuf'a (a.s) ileride rüyaları yorumlama gücü verileceğini söylerken “وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ” (*sana rüyaları yorumlamayı öğretecek*) diyor. Burada kullanılan “ehâdis” kelimesi söz, haber anlamındaki “حَدِيثٍ” (hadîs) kelimesinin çoğuludur. Ancak bu kelime yeni meydana gelen, vuku bulan olay anlamına da gelmektedir ki; bu durum Yusuf'a (a.s) ilahi bir hikmetle verilecek olan bilginin bir rüya tabirinden öte, olayları kavrayabilme ve varacağı sonucu kestirebilme kabiliyetinin de verileceğinin göstergesidir.²

1.2. Kardeşlerinin Tavrı ve Kurdukları Senaryo

Kardeşleri, babaları Yakub'un (a.s) ayrı eşinden olan Hz. Yusuf'a (a.s) ve öz kardeşi Bünyamin'e olan sevgisini hazmedemiyorlardı. Onların üvey kardeş olduklarını³ da sezdirecek mahiyette dillerini depreştirip söyledikleri söz⁴ “لِيُؤْسِفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَيْبِنَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ” (*Yusuf ve öz kardeşi babamıza bizden daha sevgilidir. Oysa biz bir cemaatiz.*)⁵ şeklindedir. Bu sözlerin içindeki “عُصْبَةٌ” tabiri hazımsızlığın nedeninin mutaasıp bir asabiyet ruhu olduğuna işaret ediyor. Çünkü “عُصْبَةٌ” kelimesi ile “تُعَصِّبُ” (Taasub) ve “عَصِيَّةٌ” (Asabiyyet) aynı kökten türetilmiştir.

Kardeşlerinin ileride yapacaklarının çok yanlış bir şey olduğunu, kıssanın başında haber verilen kardeşlerinin şu sözlerinin sonu çok güzel bir şekilde remz ediyor: “إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ” (*Babamız açık bir yanlışlık içindedir.*) Aslında dalalette olan, yanlış yapacak olan kendileridir. Çünkü peygamber ayna misalidir. Herkes onda kendini görür.

Kardeşleri sonraki günlerde bir plan düşündüler, dediler ki “اقتُلُوا يُؤْسِفُ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا بَرَاقِطِ” (*Yusuf'u öldürün veya onu ıssız bir yere bırakın!*).⁶ Cahiliyye'nin asabiyetçilik zihniyetini taşıdıkları için

¹ Saffât, 37/102.

² Yıldız, *Yusuf'un Üç Gömleği*, s. 30.

³ Ahmet İçli, “Yusuf Kıssası Ve Beyrek Hikâyesinde Gömlek Sembolizmi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 26, CMT GRUP Ajans Yayıncılık, 2013, (http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt6/cilt6sayi26_pdf/icli_ahmet.pdf), s. 271.

⁴ Yıldız, *Yusuf'un Üç Gömleği*, s. 33.

⁵ Yusuf, 12/8.

⁶ Yusuf, 12/9.

akıllarına gelen ilk şey O'nu öldürmek, katletmek ve kanını heder etmek olmuştur. “اقتلوا” (uktulû) demeleri katil (قاتل) olma niyetlerinin dışı yansımalarının en güzel tezahürüdür.

Kur'ân daha kıssanın başındayken onların neler konuştuğu, nasıl bir plan kurguladıklarını anlatırken “Yusufu öldürün veya onu ıssız bir yere bırakıverin!”¹ sözlerinin akabinde “وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ” (Ondan sonra da iyi kimseler olursunuz.)² dediklerini de haber veriyor. Aslında kıssanın sonunda Yusuf'un (a.s) kardeşlerinin yaptıklarından nedamet duyup iyi kimseler olacaklarına da işaret ediyor.

Komplo kurmaya karar verdikten sonra Yusuf'u (a.s) alıp götürmek için sıra babaları Yakub'dan (a.s) izin almaya, O'nu kandırmaya gelmişti. On bir kardeşin izin talebine Yusuf Suresi'nin 11. ayetinde şöyle yer veriliyor. “Dediler ki: ‘Ey babamız! Sana ne oluyor da Yusuf hakkında bize güvenmiyorsun! Oysaki biz onun iyiliğini istemekteyiz.’”³ Ancak babaları bu talepleri neticesinde hazırladıkları senaryoyu önceden haber vererek; “‘Onu götürmeniz beni üzüyor; siz farkına varmadan onu kurdun yemesinden korkarım’ dedi”⁴; izin vermek istemedi. Yakub (a.s) çocuklarına Yusuf (a.s) için kurttan korktuğunu söylüyor. Bu da onların gece ağlayarak döndüklerinde ileri sürecekleri bahänenin mucizevi olarak bu günden haber verilmesidir. Bunun yanı sıra Yakub'un (a.s) Yusuf'un (a.s) kardeşlerinin gaflete düşüp bu sebeple kurtlaşmış nefislerini görmüş olmasıdır. İleride Yusuf'un (a.s) acı haberini getirdikleri zaman onlara diyecektir ki “Bilakis nefisleriniz size (kötü) bir işi güzel gösterdi.”⁵

Yakub'un (a.s) Yusuf'u (a.s) kardeşleriyle göndermek istemeyişi olarak kurdun yemesi tehlikesini ileri sürmesini “Yakub (a.s) çocuklarına koz verdi.” şeklinde yorumlamak doğru değildir. Zira bir babanın çocuklarına⁶, fetanet sıfatına sahip olan bir peygamberin hasım olana koz verdiğini söylemek doğru bir yorum olmaz. Ayrıca Ebû Salih, İbn Abbâs'tan naklen ve el-Kelbî, Yakub'un (a.s) rüyasında bir kurdun Yusuf'a (a.s) saldırdığını gördüğünü, bu sebeple Yakub'un (a.s) böyle söylediğini ileri sürmektedir.⁷ Yusuf'un kardeşleri başlangıçta babaları Yakub'un (a.s)

¹ Yusuf, 12/9.

² Yusuf, 12/9.

³ Yusuf, 12/11.

⁴ Yusuf, 12/13.

⁵ Yusuf, 12/18.

⁶ İbn Ebû Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, VII, 2108.

⁷ Mâverdî, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed, *en-Nüketü ve'l-U'yûn*, Thk. es-Seyyid İbn Abdülmaksud b. Abdürrahim, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Tsz., III, 13; Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-*

vahiy aldığına daha inanmamışlardı. Zira Yusuf kıssasının zikredildiği bu surede ileriki ayetlerde bu durum şöyle haber verilmektedir; “*Müjdecî gelip, gömleği Yakub'un yüzüne bırakınca, hemen gözleri açıldı. Bunun üzerine Yakub 'Ben size, Allah katından sizin bilmediğinizi biliyorum dememiş miydim?' dedi.*”

Kurt öldürmeye yeltenir. Onlar da, babasından ayrılmakla kuzu misali olan Yusuf için “*اقْتُلُوا يُوسُفَ*” (Yusuf'u öldürün) dediler. Peki, kurtlaşmış on nefis varken neden Yakub (a.s) bir kurt diyor? Çünkü biliyordu ki düşünceleri birdi ve ortak bir düşüncede icma edecek ve birleşecektiler. Öyle ki “*Yusuf'u bir kuyunun derinliklerine bırakma konusunda hemfikir oldular.*”¹ “*Yakup onlara dedi ki; 'Bilakis nefisleriniz size (kötü) bir işi güzel gösterdi.'*”² Görünen o ki zihinleri değil, kötülükleri emreden nefisleri icma etmiştir.

1.3. Kanlı Gömlekli Haber

Yusuf'un (a.s) kardeşleri “*Yatsı vakti ağlayarak babalarına geldiklerinde: 'Ey babamız! İnancın olsun biz yarış yapıyorduk; Yusuf'u eşyamızın yanına bırakmıştık; bir kurt onu yedi. Her ne kadar doğru söylüyorsak da sen bize inanmazsın' dediler.*”³ Yusuf'un kurt tarafından yendiği haberini verirken “*Sen bize inanmazsın*” deyişleri gayet normaldir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi peygamber aynadır, herkes onda kendi nefsinin yansımasını görür. Babalarının gözünün nuru olan Yusuf'u (a.s) korumaları gerekirken Yusuf'u (a.s) eşyalarını koruması için bıraktıklarını söylemeleri de acı ve de manidar bir tevafuktur.

O'nu öldürmek istediler; çünkü, gözlerini kan bürümüşü. İçlerinden biri onları bu düşüncelerinden vazgeçirtti. Bu sebeple öldürmeyip kuyuya attılar. Her ne kadar O'nu kuyuya atılırsa da, aslında ilk planlarının tesiri yani kanlı senaryolarının tesiri hala üzerlerindeydi. Bunu getirdikleri kanlı

Kur'an, Thk. Ahmed el-Berduni, İbrahim el-İtfiyyiş, Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1964, IX, 140; İbnu'l-Cevzî, *Cemaluddin Ebû'l-Ferac, Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr*, Thk. Abdurrezzak el-Mehdî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, h. 1422, II, 418. Ayrıca bkz. Alûsî, Şihâbuddin Mahmud b. Abdullah el-Hüseynî el-Alûsî, *Ruhu'l-Meânî*, Thk. Ali Abdülbârî A'tiyye, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, h. 1415, IV, 221; Hâzin, Alaaddin Ali b. Muhammed b. İbrahim b. Ömer Ebu Hasan, *Lubâbu't-Te'vil fî Mâni't-Tenzîl*, Tsh. Muhammed Ali Şahin, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, h.1415, II, 516; el- Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mesûd b. Muhammed b. Ferrâ, *Tefsîru'l-Beğavî*, Thk. Abdurrezzak el-Mehdî, Dâr-u İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, h. 1420, II, 479; Yıldız, *Yusuf'un Üç Gömleği*, s. 37.

¹ Yusuf, 12/15.

² Yusuf, 12/18.

³ Yusuf, 12/16-18.

gömlek gayet iyi ifade ediyor. Kurtlaşmış bir nefsin getireceği delil kanlı gömlek değil de, ne olacaktı sanki. Haliyle bu gömlek kinin, hasedin, acımasızlığın, hakikati gizlemenin ve mağduriyetin simgesidir.¹

Olayları aktaran metinler için giysiler her zaman için değer ifadesi değildir, bazen bunların sembolik manaları olmaktadır. Kanlı gömlek Hz. Yusuf ile özdeşleşmiş olmakla birlikte kimi destanlarımızda da kahramanlarımız için önemli bir sembol olmuştur. Bu metinler içerisinde kanlı gömlek ise çoğu zaman acı bir haberin ve kefenin simgesi olmuştur.²

1.4. Babasına Giden Kanlı Gömlek Sonrası Gelen Tehcir

Her peygamber memleketinden çıkarılmış, hicrete zorlanmıştır. Yusuf'un memleketinden ayrı düşmesi, gurbete gidişi tebliğden önce başlamıştır. O'nun tehcirini diğer peygamberlerin hicretinden farklı kılan en önemli unsurlardan biri budur. Babasının peygamberliğine dahi henüz iman etmemiş olan kardeşler içerisinde tebliğe başlamanın zorluklarını tahmin etmek çok kolay olacaktır.

Kanlı gömleği hayatının bir evresini sonlandırdı. Bu O'nun ailesi içerisinde çoğunluk tarafından sevilmediği bir hayattı. Bunun için mesken olarak kuyuya atıldı. Yusuf'u bu hayattan başka bir hayata götürecekti, O'nu düştüğü kuyudan çıkaracak ve sevileceği kişilere götürecekti bir araca ve aracıya ihtiyaç vardı. Buna remz kabilinden O'nu kuyudan çıkararak kervan için “وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ” ifadesi ne güzel, ne mükemmel bir ifadedir. Çünkü Arapça da “سَيَّارَةٌ” aynı zamanda araç, vasıta manasına gelmektedir.

Aracı kervan geldi, “*Sucularını gönderdiler; sucu kovasını kuyuya saldı, 'Müjde! İşte bir oğlan' dedi. Yusuf'u alıp onu ticari bir mal olarak sakladılar.*”³ Bu cümlelerden Yusuf'un (a.s) henüz küçük yaşta olduğu anlaşılmaktadır. Demek ki kanlı gömlek senaryosunun yaşandığı olay O'nun çok küçük olduğu bir yaşta gerçekleşmiştir. Ayetlerde Yusuf'un (a.s) rüyasını babasına bu olaylardan önce anlattığı görülmektedir. Bu unsurlar bir araya getirildiği zaman Yusuf'ın (a.s) rüyayı da küçük yaşta gördüğü anlaşılmaktadır.

¹ Ali Emre, “Şiir ve Yusuf'un Üç Gömleği”, *Umran Dergisi*, Nisan, Pınar Yayınları, İstanbul, 2014, s. 73

² İçli, “Yusuf Kıssası Ve Beyrek Hikâyesinde Gömlek Sembolizmi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s. 270.

³ Yusuf, 12/19.

1.5. Yusuf'a (a.s) Sahip Çıkanların Mantığı ve Kazançları

Yusuf'u kuyudan çıkararlarda bir hayat kurtarma sevinci yoktur. Bilakis “Yusuf'u alıp onu ticari bir mal olarak sakladılar. O'nu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi.”¹

Ayette Yusuf'un satılması konusunda “بِئْتَمَنِ بَخْسٍ دَرَاهِمٍ مَّعْدُودَةٍ” cümlesi kullanılıyor. Bu cümleyi iyi tahlil etmek lazım. “بَخْسٍ” (behs) kelimesine haram² ve zulüm³ manaları verilmektedir. Bunun yanı sıra Ebû İshak, Nevf'ten naklen yirmi dirheme satıldığını⁴, Süddî ise Yusuf'un (a.s) yirmi iki dirheme satıldığını söylemektedir.⁵ Buradan hareketle şunlar söylenebilir:

a. Burada savunmasız hür bir çocuğu satmak söz konusudur. Onun için yaptıkları iş nahoşluğun zirvesi olarak zulümdür, haramdır.

b. Yirmi dirheme satıldığı söylenen görüşe mukabil Hz. Yusuf'u kuyudan çıkarıp satılmasının mevzu bahis edildiği ayetin Yusuf suresi yirminci ayet olmasında güzel bir tevafuk vardır.

Mısırlı Aziz O'nu satın aldı ve eşine “Ona güzel bak, 'Belki bize faydası olur yahut da onu evlat ediniriz.' dedi.”⁶ Bu durum, O'nu satanla, satın alanın taşıdığı mantığın farkını ortaya koymaktadır. Benzer bir mantığı da Musa'nın (a.s) ücretle tutulması için babası Şuayb'a kızının “Babacığım! O'nu ücretli olarak tut; ücretle tuttuklarının en iyisi bu güçlü ve güvenilir adamdır.”⁷ deyişinde görmek mümkündür. Zira her ikisinde de salt bir ticaret mantığının dışında amaçlar vardır. Fakat Mısır Aziz'ininkinde şefkat ve merhamet düsturu, yapılan alışverişin amacının yüzde ellisini teşkil etmektedir. “Kendisine rıfk yani şefkat ve merhametlilikle ilgili pay verilene dünya ve âhiret hayırlarından verilmiştir. Bundan yoksun bırakılan da dünya ve âhiret hayırlarından yoksun bırakılmıştır.”⁸ Hem Şuayb'ın (a.s) kızının hem Mısır Azizi'nin zihin dünyaları ferasetle bezenmiştir.⁹ Bu

¹ Yusuf, 12/19-20.

² Saîd b. Mansûr, Ebû Osman İbn Şube el-Horosânî, *Tefsîr min Sünen-i Saîd b. Mansûr*, Thk. Sa'd b. Abdullah b. Abdulaziz, Dârus's-Sumayî, Riyad, 1997, V, 382.

³ el-Asbahânî, Ebu Nua'ym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak b. Musa b. Mihrân, *Hilyetu'l-Evliyâ' ve Tebakatu'l-Asfiyâ'*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, h. 1405, VI, 52.

⁴ el-Asbahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ'*, VI, 52.

⁵ Saîd b. Mansûr, *Tefsîr min Sünen-i Saîd b. Mansûr*, V, 382.

⁶ Yusuf, 12/21.

⁷ Kasas, 28/26.

⁸ Tirmizî, el-Bir ve's-Sıla, 67.

⁹ Saîd b. Mansûr, *Tefsîr min Sünen-i Saîd b. Mansûr*, c. 5, s. 382; Yıldız, *Yusuf'un Üç Gömleği*, s. 43.

durum hem Yusuf'u (a.s) satın alan Mısır Azizi'ni hem de Şuayb'ın (a.s) ailesini kârlı çıkarmıştır. Mısır yedi yıllık kıtlık musibetini atlatmış. Musa (a.s) ile en az sekiz yıllığına anlaşmış olan Şuayb (a.s) ise işlerini hafifletmiş ve O'nu kendine damat edinmiştir. Hem Yusuf'dan (a.s) hem de Musa'dan (a.s) müstefit olan belde ise Mısır' halkıdır. Yusuf (a.s) ile yedi yıllık kıtlıktan, Hz. Musa ile de Firavun'dan kurtulmuşlardır.

1.6. Kanlı Gömleğin Akıttığı Göz Yaşları ve Yakub'un (a.s) Değişen Hayatı

Yusuf'un ölüm haberini kanlı gömlekle haber veren kardeşleri eve geldiklerinde ağladılar. Yusuf'unu kaybeden Yakub (a.s) da hep üzülmüş ve ağlamıştır. Fakat iki ağlama arasında fark vardı. Yakub (a.s) "*Onlara sırt çevirdi, 'Vah, Yusuf'a yazık oldu!' dedi ve üzüntüden gözlerine ak düştü. Artık acısını içinde saklıyordu.*"¹ Büyük bir hüznün yaşadığı için görme yetisini kaybetti. Üzüntü ve stres birçok hastalıklara davetiye çıkarabildiği, birçok hastalıkların sebebi olduğu halde Yakub (a.s) neden görme yetisini kaybetti? Sorusuna şu cevaplar verilebilir:

a. Ayetin de ifadesiyle evlat göz aydınlığı, göz nurudur.² Yakub (a.s) zaten bunu kaybetmişti.

b. Bilal-i Habeşi, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) vefatından sonra Medine'den ayrılmış Şam'a gitmiştir. Bunun bir nedeni cihat ruhu iken, diğer sebebi ise Medine'de her baktığı mekânda Allah Resûlü (a.s) ile yaşadığı hatıralarına tahammül edemeyişidir. Gözleri görmüş olsaydı Yakub (a.s) için de benzer bir ıstırap söz konusu olurdu, bu da acısını katlardı.

c. Allah Resûlü (s.a.v) amcası Hamza'yı (r.a) öldüren Hz. Vahî'ye gözüne çok görünmemesini söylemiştir.³ Çünkü O içinde iyileşmesi mümkün, ama güç bir yaraya vesile olmuştur. Yakub'un (a.s) da Yusuf'u (a.s) alıp götürən oğullarına karşı böyle bir halet-i ruhiye içinde olması tabiidir.

Bu sebeplerden dolayı gözünün görmemesi O'nun için bir parça rahmet oldu. Gözleri görseydi bekle de memleket memleket Yusuf'u arardı ki, O çocuklarına "*Ey Oğullarım! Gidin, Yusuf'u ve kardeşini arayın. Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin; doğrusu kâfirlerden başkası*

¹ Yusuf, 12/84.

² Furkân, 25/74.

³ Buhârî, Meğâzî 21; İbnu'l-Esîr, Ali b. Muhammed b. Abdülkerim b. Abdülvâhid eş-Şeybânî, *Usdü'l-Gâbe fî Ma'rîfeti's-Sahâbe*, Thk. Ali b. Muhammed b. Mi'vad ve Adil Ahmed Abdülmevcûd, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994, V, 409; İbn Hacer el-Heytemî, Ahmed b. Muhammed b. Ali, *es-Savâ'ku'l-Muhrika a'lâ Ehli'r-Rafdi ve'd-Dalâlive'z-Zendika*, Thk. Abdurrahman b. Abdullah et-Turkî ve Kamil Muhammed el-Harrât, Mussese'tu'r-Risâle, Lübnan, 1997, II, 570.

Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez.”¹ demiştir. Kader-i ilahi olarak Yusuf'un (a.s) geleceği adına böylesi daha iyiydi.

2. Yırtık Gömlek

Yusuf (a.s) kanlı bir gömlekle kendini imtihanlar sürecinin içerisinde buldu. Sonraki süreçte yine izi gömleğinde kalacak şekilde daha tehlikeli biriyle imtihan oldu. Çünkü karşısında kardeşleri değil Züleyha adında bir kadın vardı. Zaten Yusuf'u (a.s) satın alan ferasetli Mısır Azizi eşi Züleyha'nın Yusuf'a (a.s) yaptığı fende muttali olunca “*Siz kadınların fendi büyüktür.*”² dedi. Zeliha'nın devlet ricalinden birinin eşi olması işi daha da zorlaştırmıştır. O'nu bu işten ancak “*Rüşdüne erince ona hikmet ve bilgi verdik.*”³ diyen Yüce Allah kurtarabilmiştir.

2.1. Kapalı Kapılar Arkasında Yaşananlar

“*Evinde bulunduğu kadın, O'nun nefsinden murat almak istedi.*”⁴ Yusuf'un kendisinden murad alamayan Zeliha O'nun nefs-i emaresinden murad alama ümidine girdi. Bunun için de “*وَعَلَقَتِ الْأَبْوَابَ*” (*Kapıları kapattı*)⁵ Oysa Zeliha içinden çıkılmaz hale gelen duygularından kurtulabileceği bütün çıkış kapılarını kendi üzerine kapatmıştı. Yaptıklarının hepsi boşunaydı, bu hakikati çok sonra anlayacaktı.

Züleyha'nın Yusuf'un (a.s) nefsinden murad almak isteğini haber vermek için ayette “*وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ*” denilmiş. “*هَمَّتْ*” (hemmet) mazi fiilinin başına “*قَدْ*” (kad) edatı ve bu edatın başında da “*لَ*” (lam) edatının yer alması ayrıca tahkik bildirmektedir. Bu, Züleyha'nın Yusuf'u imtihan etme gayesinde bir senaryo amacı gütmeyeceğini gayet net ifade ediyor. “*هَمَّ*” (Hemme) Fiilinin kökeninde keder, zihnin meşguliyeti gibi manalar vardır.⁶ Bu fiil Yusuf için de kullanılmış. Yusuf (a.s) Zeliha'nın O'na olan duygularını bildiği için ondan kurtulma derdindeydi. Zeliha ise o güne kadar O'ndan murad alamadığı için hep kederlenmiş ve zihni her an bununla meşgul olmuştu. “*Eğer Rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadına*

¹ Yusuf, 12/87.

² Yusuf, 12/28.

³ Yusuf, 12/22.

⁴ Yusuf, 12/23.

⁵ Yusuf, 12/23.

⁶ ez-Zebidî, Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak el-Hüseynî, *Tâcu'l-A'rûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Thk. Komsiyon, Dâru'l-Hidâye, Kuveyt, 2008, XXXIV, 118.

meyletmişti.”¹ Kanaatimizce vahiy kaynaklı bir şey oldu. Bu O’nun aldığı ilk vahiy olabilir. Zira bu olayın anlatılmaya başlandığı ayetin hemen öncesinde “Erginliğe erince O’na hikmet ve bilgi verdik.”² ayeti yer almaktadır. Yusuf (a.s) bu işin sonunda kurtulacaktır. Bunu, bu olayın başlangıcını anlatan şu ayetten dahi çıkarmak mümkündür: “ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا ” (Şüphesiz o ihlâslı kullarımızdandı.)³ Ayetin son kelimesinde Yusuf (a.s) için “الْمُخْلِصِينَ” deniyor. İhlâs ve samimiyet anlamına gelen “مُخْلِصًا” ile kurtuluş anlamına gelen “خَالِصًا” (Halâs) aynı kökten gelmektedir. Ayrıca ism-i mefûl olan “مُخْلِصًا” kelimesinin seçilmiş manası da vardır ki, bu durum bu esnada vahiy kaynaklı bir işaret aldığı konusuna ışık tutmaktadır.

Ayette önce Züleyha’nın meyletmesi, sonrasında Yusuf’un (a.s) meyletmesinden bahsedilmektedir. Benzer bir durum şu ayette de görülmektedir; “الرَّائِيَةُ وَالرَّائِي فَأَجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ” (Zina eden kadın ve erkeğin her birine yüzer değnek vurun.)⁴ Burada da önce kadından bahsedilmektedir. Bu iffet ile ilgili işlerde kadının cazibesi ve tahrir ediciliği ile irtibatlı bir konudur.⁵ İffetli bir bayan giyim-kuşamından yürüyüşüne kadar her şeyinde çok hassas davranır, kendisini mağdur edebilecek her şeye karşı tedbirini alır. Ancak bu konuda iyi niyet taşımayan bir bayanın bir Peygamber çocuğu ve aynı zamanda Peygamber olan Yusuf’un (a.s) bile niyetinde tesir gücüne sahiptir.

Zeliha kapıya koşan Yusuf’un (a.s) gömleğini arkadan yırtmıştı. Yusuf’un gömleği muhtemelen boyuna yırtılmıştır. Çünkü bu yırtığı ifade etmek için ayette geçen “قُدًّا” (kudde) böyle bir mana taşımaktadır. Ayrıca bu kökten gelen “الْقِدَّةُ” (el-kidde) insanlardan uzaklaşma manasına gelir.⁶ Zeliha’nın tuzağı hayâ perdesini yırtacak kadar kötü bir şeydi. Bu sebeple Yusuf (a.s) O’ndan kaçtı ve olayı yırtık bir gömlekle savuşturdu. Yusuf

¹ Yusuf, 12/24.

² Yusuf, 12/22.

³ Yusuf, 12/24.

⁴ Nûr, 24/2.

⁵ es-Semâ’ni, Ebû’l-Muzaffer Mansûr Muhammed b. Abdülcebbar b. Ahmed el-Mervezî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, Thk. Yâsir b. İbrahim ve Ğuneym b. Abbas b. Ğuneym, Daru’l-Vatan, Riyad, 1997, c. 3, s 498; Kurtubî, *el-Câmiu’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, XII, 160.

⁶ er-Râzî, Zeynüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekir Abdulkadir el-Hanefî, Thk. Yusuf eş-Şeyh Muhammed, *Muhtâru-Sihâh* el-Mektebetu’l-Asriyye, Beyrut, 1999, s. 248.

hayâsızlıktan yüz çevirdiği için gömleği kalbinin hizasından değil sırtından yırtıldı. Yusuf (a.s) Zeliha'ya gayr-ı meşru yoldan murad vermemek için bütün gönül kapılarını kapatmıştı. Buna karşılık Zeliha gömleği yırtmakla hayâ perdesini yırtmıştı. Kapıya koşarken zahiren Yusuf'un (a.s) yüzü Zeliha'nın kapattığı kapılara, Zeliha'nın yüzü ise yırttığı gömleğin yırtığına dönüktü. Böylece herkes yaptığı şeye yüzünü dönmüş oldu. Yani Yusuf (a.s) yüzünü kapattığı gönül kapılarına, Zeliha ise yırttığı hayâ perdesine yüzünü dönmüştü.

Zeliha kapıda karşılaştığı eşine '*Ailene fenalık etmek isteyen bir kimsenin cezası ya hapis ya da can yakıcı bir azab olmalıdır?*' dedi."¹ Gömleği yırtmakla suçu sabit olan Züleyha aynı zamanda konumu gereği güçlü biriydi. Yusuf (a.s) için kapalı kapılar ardında yaşananlardan temize çıkmak için de bu kadar güçlü ve inandırıcı bir delile ihtiyaç vardı, ama nasıl? Ne büyük bir hikmettir ki hem suçlu hem de güçlü olan Zeliha'nın, kendi akrabalarından biri, neticede O'nun aleyhine olacak şekilde Mısır Azizine şöyle bir yol göstermiştir: "*Eğer gömleği önden yırtılmışsa kadın doğru söylemiş, erkek yalancılardandır; şayet gömleği arkadan yırtılmışsa kadın yalan söylemiştir, erkek doğrulardandır. Kocasını gömleğin arkadan yırtılmış olduğunu görünce, karısına hitaben 'Doğrusu bu sizin hilenizdir, siz kadınların fendi büyüktür.'*" dedi."²

2.2. Medrese-i Yûsufiyye

Bediuzaman'ın kullandığı bu tabir Yusuf (a.s) ile mezc olmuş ve kavramsallaşmış bir tabirdir. Zira O bulunduğu zindanı tevhidin tebliğ edildiği ve birçok suçluya güzel ahlakın aşılandığı bir yer haline getirdi.³

Zina arzuları dünyayı O'na zindan etmişti. Büyük insanlar için nefsinin esiri ve mahkûmu olmaktansa, zindanda mahkûm olmak daha ehvendir. Züleyha'nın kurduğu tuzak sonrası Yusuf (a.s) hapse girdi. Bir an "Züleyha'ya meylettiği için hapis yattı" şeklindeki bir düşünce veya iddia kesinlikle yanlıştır. "*Yusuf: 'Rabbim! Hapis benim için, bunların istediklerini yapmaktan daha iyidir. Eğer tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan onlara meyleder ve bilmeyenlerden olurum.'*" dedi. Rabbi O'nun duasını kabul etti ve kadınların tuzağına engel oldu."⁴ Zindanı, zinaya tercih etti⁵; yani O gönüllü olarak hapse girdi; Nefsinin meyledişinden değil, nefsinin meyledişine peşinen engel olmak için hapis

¹ Yusuf, 12/25.

² Yusuf, 12/26-28.

³ Yıldız, *Yusuf'un Üç Gömleği*, s. 77.

⁴ Yusuf, 12/33-34.

⁵ Yıldız, *Yusuf'un Üç Gömleği*, s. 58-59.

yatmayı istedi. Ayette bakıldığı zaman zindanı tercih eden Yusuf'un (a.s) kendisinden kaçtığı kişinin sadece Züleyha olmadığı sonucuna varılabilir. Zira "Hapis benim için, bunların istediklerini yapmaktan daha iyidir." şeklindeki ayette birden fazla kadına işaret vardır. Bu demektir ki Yusuf (a.s) bu şekilde birçok tahrike maruz kalmıştı.¹

Yusuf (a.s) için zindan sabır eğitiminin bir başka merhalesiydi. Sabır her ne kadar nübüvvetin özellikleri içinde ayrı bir sıfat olarak sayılmıyorsa da, peygamberlerin hayat süreçlerinin vazgeçilmez vasfıdır. Tebliğ ve irşat vazifesi yapacak olan herkesin buna sahip olması gerekir. Yusuf'un (a.s) sabır eğitimi hapiste devam etti. Hapisteyken "Kurtulacağını sandığı kimseye Yusuf: 'Efendinin yanında beni an!' dedi. Ama şeytan efendisine onu hatırlatmayı unutturdu ve Yusuf bu yüzden daha birkaç yıl hapiste kaldı."² Allah Resûlü'nün (s.a.v) buyurduğu gibi; "Allah Yusuf'a rahmet etsin. Eğer 'Efendinin yanında beni an.'³ demeseydi hapiste bu kadar uzun süreyle kalmayacaktı."⁴ Yattığı miktar için ayette "بِضْعٍ سِنِينَ" deniyor ki, buradaki "بِضْعٍ" kelimesi 3-9 arasındaki bir miktarı belirtmek için kullanılır.⁵ Bu sayılardan sonra gelen temyiz cemi/çoğul ve mecrûr olur. İşte burada da temyiz olarak "سِنِينَ" kelimesi gelmiş ki bu da cemi ve mecrûrdur. Müfessirlerin genel kabulüne göre Yusuf (a.s) yedi yıl hapis yatmıştır.⁶ Bu bir sabır eğitimiydi. Yusuf yedi yıllık hapisle, Eyyüp (a.s) da yedi yıl hastalığa tahammül ederek sabrını göstermiştir.⁷

¹ Yıldız, *Yusuf'un Üç Gömleği*, s. 59.

² Yusuf, 12/42.

³ Yusuf, 12/42.

⁴ İbn Hanbel, Ebû Abdullah eş-Şeybânî, *ez-Züid*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1999, s. 68; İbn Hibban, Muhammed Ebû Hâtim et-Temîmi, *Sahîh İbn Hibbân bi Tertîb-i Balabân*, Thk. Şuayb Arnavut, Mussesetu'r-Risâle, Beyrut 1993, XIV, 86; İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî Şerh-u Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, H.1379, VI, 419; Taberî, *el-Câmiu'l-Beyân* XVI, 112.

⁵ Mücâhid, Ebû'l-Haccâc b. Cabr e-Tâbiû, *Tefsîr-u Mücâhid*, Thk. Muhammed b. Abdüsselam, Dâru'l-Fikri'l-İslâmî, Mısır, 1989, s. 397.

⁶ Hâzin, *Lubâbu't-Te'vîl*, II, 530; el-Vâhidî, Ebu Hasen Ali b. Ahmed Muhammed b. Ali, *el-Vasît fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, Thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd ve Ali Muhammed Mi'vad, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, XII, 125; eş-Şirbinî, Muhammed b. Ahmed el-Hatîb, *es-Sirâcu'l-Münîr fî'l-Îa'neti a'lâ Marifeti Ba'zi Meânî Kelâm-i Rabbina'l-Hakîmi'l-Habîr*, Matbaat-u Bolâk, Kahire h. 1285, II, 110.

⁷ Taberî, *el-Câmiu'l-Beyân*, XVI, 114; XIII, 174; es-Sanâ'nî, Ebû Bekir Abdürezzak, *Tefsîr-u Abdürezzâk*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Thk. Muhammed Abduh, Beyrut, h. 1419, II, 216; el-Beğavî, *Tefsîru'l-Beğavî*, IV, 244; Kurtubî, *el-Câmiu' li Ahkâmi'l-Kur'an*, IX, 198; Ebû Tâlib el-Mekkî, Ebû Muhammed Mekkî b. Ebû Tâlib Hammuş b. Muhammed,

Yusuf (a.s) hapis yatarken, “*Hükümdar: ‘Ben, yedi semiz ineği yedi zayıf ineğin yediğini; yedi yeşil başak ve bir o kadar da kurumuş başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yormasını biliyorsanız rüyamı söyleyiniz.’ dedi.*”¹ Yusuf yedi yıl hapis yattı, hükümdar da rüyasında yedişer inek ve yedi başak gördü. Bu güzel bir tevafuktur. Hükümdarın “*إِنِّي*” (muhabbat ki ben görüyorum) demesi bu rüyayı birkaç sefer gördüğünün emaresidir. Rüyanın tekerrür etmesi onu tabir etmeye sevk etmiştir. Böylece bu rüya hem Mısır halkının hem de Yusuf’un (a.s) kurtuluşuna vesile olacaktır. Mısır yedi yıl kıtlığın zorluğundan, Yusuf (a.s) da yedi yıllık haptisten kurtulacaktır.

3. Nübüvvet Gömleği

Mısır Azizi’nin rüyasını tabir eden Yusuf (a.s) Maliye Bakanlığı’na yükseldi. Yusuf’un (a.s) tabir ettiği rüya gerçekleşti ve bolluğun arkasından kıtlık zamanı geldi. Yusuf’un (a.s) kardeşleri kıtlık zamanında erzak temin etmek için Mısır’a geldiler. Yusuf (a.s) kardeşlerini tanıdı. Hükümdarın su kabının çalındığı gerekçesiyle kardeşi Bünyamin’in Mısır’dan ayrılmasına engel oldu² Böylece Yakub’un (a.s) Yusuf’tan sonra en çok sevdiği oğlu Bünyamin Mısır’da rehin kaldı. Yakub (a.s) bunu öğrenince Yusuf’a (a.s) dair kanlı gömlekle aldığı haberin peşi sıra söylediklerinin aynısını tekrarlamış: “*Sizi nefsiniz bir iş yapmaya sürükledi; artık bana güzelce sabır gerekir.*”³ demiştir. Kanlı gömlekle gelen haberle sarsılan Yakub (a.s) gözlerini kaybetmişti. Bu sebeple kendisi bir yere gidemiyordu. Onun için “*Ey Oğullarım! Gidin, Yusuf’u ve kardeşini arayın. Allah’ın rahmetinden umidinizi kesmeyin; doğrusu kâfirlerden başkası Allah’ın rahmetinden umidini kesmez.*”⁴ dedi. Kardeşleri Yusuf’a ve Bünyamin’e kavuştular. “*Yusuf: ‘Bugün azarlanacak değilsiniz, Allah sizi bağışlar. O, merhametlilerin merhametlisidir. Bu gömleğimi götürün, babamın yüzüne sürün, görmeğe başlar; bütün çoluk çocuğunuzla bana gelin.’ dedi.*”⁵ Yusuf (a.s) babasına gömleğinden ziyade, gömleğine sinmiş tenin ve terin kokusunu göndermişti. Bir dönem kanlı gömlek getiren eller şimdi bu acıyı telafi edecek, Yusuf’un kokusunun sindiği gömleği götürecekti. Yakub (a.s),

el-Hidâye ilâ Bulûğî’n-Nihâye, Thk. Eş-Şâhid el-Buşeyhî, Câmia’tu’s-Şârika, Birleşik Arap Emirlikleri, 2008, V, 3573; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, IX, 319.

¹ Yusuf, 12/43.

² Daha geniş bilgi için bkz. Yusuf, 12/59-82.

³ Yusuf, 12/18, 83.

⁴ Yusuf, 12/87.

⁵ Yusuf, 12/92-93.

daha gömlek eline ulaşmadan önce yani “*Kervan, memleketlerine dönmek üzere ayrıldığında, ‘Doğrusu ben Yusuf’un kokusunu duyuyorum; ne olur bana bunak demeyin.’ dedi*”¹ Bu aslında emanetin çoktan yerini bulduğunun emaresidir. Geriye sadece doya doya koklamak, bu ilacı gözüne sürmek kalmıştır. “*Müjdecî gelip, gömleği Yakub’un yüzüne koyunca, hemen gözleri açıldı.*”² Mucizevî olarak Yakub’un (a.s) gözünün iyileşmesine vesile olan Yusuf’un (a.s) gömlekteki kokusu ve teridir. Bu tıbben mümkündür. Hem ter, hem de koku kimyasal bileşen taşıyabilirler. Göze giden damarların bir kısmı buruna çok yakındır, bu da kimyasal bileşenlerin burun yoluyla göze ulaşmasını mümkün kılmaktadır. Bunun yanı sıra mevsimsel alerjilerin bir kısmının koku duyusuyla ortaya çıktığı unutulmamalıdır. Koku duyusuyla etkilenen vücut aksırık, kaşıntı, solunum yetmezliği vb. açıdan bir takım belirtiler ortaya koyar. Bütün bu gerekçeler sebebiyle koku yoluyla da gözün iyileşebileceğini söylemek temelsiz bir iddia olmasa gerek.

Nübüvvet gömleğinin akabinde hem Yakub’un (a.s), hem de kardeşlerinin gözü açıldı. On bir yıldız, güneş ve ayın Yusuf’a (a.s) hürmetle eğilme manasındaki secdesine doğru yolları araladı. Artık kardeşleri O’nu tamamen kabullenmiş ve babalarının vahiy kaynaklı bilgiler aldığına inanmışlardı. Yusuf (a.s) anne-babasını ve kardeşlerini huzuruna aldı. Ailenin tüm fertleri hep beraber Yusuf’un (a.s) önünde hürmetle eğildiler ve böylece rüya gerçek oldu. Yıllar önce rüyasında kendisine secde eden, bu gün ise önünde eğilen Güneş, Yakub; Ay, annesi; on bir yıldız ise kardeşleridir. Böylece kaderin hükmü tecelli etmiş oldu.

Sonuç

Yusuf kıssası Kur’ân’daki en güzel kıssadır. Olayın anlatıldığı ifadelerin tahlilleri yapıldığı zaman bir o kadar ince manaları ihtiva ettiği görülmektedir. Kıssalara cazibe katan şeylerden birisi de sonraki aşamada ne olacağının merak edilmesidir. Ayet lafızları dikkatlice incelendiğinde bazen başlangıçta sonuca yönelik bir işaret bulmak mümkündür. Bunun yanı sıra olayı yaşayanların kullandıkları sözlerden psikolojilerini ve zihin dünyalarını anlamak mümkün olabilmektedir.

Yusuf’un (a.s) hayatında üç gömlek dönüm noktasıdır. Bunlardan biri O’nun gıyabında babasına götürülen kanlı gömleğidir. Bir tarafta on iki kardeş, bir tarafta yalnız kalan Yusuf (a.s) ve babası Yakub (a.s). Asabiyetçilik anlayışının doğurduğu bu ayrımcı ruh sayıca azınlıkta kalan insanların her zaman ezilmesine ve yaşamlarında kederlere vesile olmuştur. Ancak hak ve hakikat kimden yana ise kanlı gömlek giydirenler sayıca

¹ Yusuf, 12/94.

² Yusuf, 12/97.

çoğunlukta da olsalar mağlup olurlar. Peygamberlerin hayat süreçleri hep böyle başlamış ve böyle sonuçlanmış.

Yusuf'un (a.s) hayatındaki ikinci merhale iffetinin simgesi olan yırtık gömlektir. Zeliha yırtık gömlekte, Yusuf (a.s) da kapalı kapılarda kendini görmüştür. Böylece herkes ektiğini biçmiştir. Kapalı kapılar arkasında yırtılan gömlek Yusuf (a.s) için iffet, ihlâs ve samimiyet nişanesidir. Yaşadığı bu olay, karşısındakinin ne denli tehlikeli olduğunu anlamaya imkân sağlamış ve tedbir almaya yöneltmiştir. Bu sebeple gönüllü olarak hapis yatmıştır. Yusuf (a.s) hapis hayatını bir kayıp olmaktan çıkarıp kazanca çevirmiş, hapiste sabır melekesinin gölgesi altında kemale ermiştir. Bu hayat sürecinde bir rüya ve sonrasında kanlı bir gömlekle başlayan hayattan bir kervanla, yırtık bir gömleğin ardından yaşanan hapis hayatından ise bir rüya ile kurtuluş vardır. İffetini ve samimiyetini muhafaza edenlere Allah akla gelmeyecek çıkış kapıları sunar.

Yusuf (a.s); ne gömleğine kan süren, ne de gömleği yırtan kişidir. Kan ve yırtık; bunlardan biri asabiyetçiliğin ve hasedin, diğeri ise hayâsızlığın bıraktığı tesirdir. İkisi de Yusuf'da (a.s) olmayan kötü niteliklerdir. Ancak babasına gömleği gönderen kendisidir. Bu gömlekte ne kan ne de yırtık vardır. Bu, kurtuluşun simgesidir. İşte Yusuf'un asıl gömleği budur. Bu bir peygamberlik görevinin sembolüdür. Çünkü peygamberler gönderildikleri halkların gönül gözlerini açıp hakikati görmelerine, doğruyu bulmaları için önlerini açmaya çaba sarf ederler.

Kaynakça

- Altuntaş, Halil; Şahin Muzaffer; *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, D.İ.B Yay., Ankara, 2005.
- Alûsî, Şihâbuddin Mahmud b. Abdullah el-Hüseynî el-Alûsî, *Ruhu'l-Meânî*, Thk. Ali Abdülbârî A'tiyye, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, h. 1415.
- el-Asbahânî, Ebu Nua'ym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak b. Musa b. Mihrân, *Hilyetu'l-Evliyâ' ve Tebakatu'l-Asfiyâ'*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, h. 1405.
- el-Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mesûd b. Muhammed b. Ferrâ, *Tefsîru'l-Beğavî*, Thk. Abdürezzak el-Mehdî, Dâr-u İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, h. 1420.
- el-Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Muğîra, *el-Câmiu's-Sahîh el-Muhtasar*, Thk. Mustafa Dîb el-Buğâ, Dâr-u İbn Kesîr, Beyrut 1987.
- el-Ebşihî, Şihâbuddin Muhammed b. Ahmed Ebû'l-Feth, *el-Mustatraf fi Külli Fennin Mustazraf*, Zyl. Huccetu'l-Hamevî ve Muhammed b.

- İbrahim el-Ahdeb, Mektebetu'l-Cumhûriyyeti'l-Arabiyyeti, Kahire, Tsz.
- Ebû Tâlib el-Mekkî, Ebû Muhammed Mekkî b. Ebû Tâlib Hammûş b. Muhammed, *el-Hidâye ilâ Bülûği'n-Nihâye*, Thk. eş-Şâhid el-Buşeyhî, Câmia'tu's-Şârika, Birleşik Arap Emirlikleri, 2008.
- Emre, Ali, "Şiir ve Yusuf'un Üç Gömleği", *Umran Dergisi*, Nisan, Pınar Yayınları, İstanbul, 2014.
- el-Heysemî, Nureddîn Ali b. Ebû Bekir, *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeau'l-Fevâid*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, h.1412.
- İbn Ebû Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Esad Muhammed et-Tayyib, Mektebet-u Nezzâr Mustafa el-Bâz, Suûdi Arabistan, h. 1419.
- İbn Hacer el-Heytemî, Ahmed b. Muhammed b. Ali, *es-Savâi'ku'l-Muhrîka a'lâ Ehli'r-Rafdi ve'd-Dalâli ve'z-Zendika*, Thk. Abdurrahman b. Abdullah et-Turkî ve Kamil Muhammed el-Harrât, Musseseu'r-Risâle, Lübnan, 1997.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî Şerh-u Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, h.1379.
- İbn Hanbel, Ebû Abdullah eş-Şeybânî, *ez-Züed*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1999.
- İbn Hibbân, Muhammed Ebû Hâtim et-Temîmi, *Sahîh İbn Hibbân bi Tertîbi Balabân*, Thk. Şuayb Arnavut, Musseseu'r-Risâle, Beyrut, 1993.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Hâtib Ebû Hafs b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Thk. Ali Şîrî, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1988.
- İbnu'l-Cevzî, *Cemaluddin Ebû'l-Ferac, Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr*, Thk. Abdurrezzak el-Mehdî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, h. 1422.
- İbnu'l-Esîr, Ali b. Muhammed b. Abdulkirim b. Abdolvâhid eş-Şeybânî, *Üsdü'l-Ğâbe fî Marifeti's-Sahâbe*, Thk. Ali b. Muhammed b. Mi'vad ve Adil Ahmed Abdülmevcûd, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.
- İçli, Ahmet, "Yusuf Kıssası Ve Beyrek Hikâyesinde Gömlek Sembolizmi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 26, CMT GRUP Ajans Yayıncılık, 2013
http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt6/cilt6sayi26_pdf/icli_ahmet
- el-Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebu Bekr, *el-Câmiu' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Thk. Ahmed el-Berdunî, İbrahim el-İ'tfiyyiş, Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1964.
- Mâverdî, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed, *en-Nüketü ve'l-U'yûn*, Thk. es-Seyyid İbn Abdülmaksud b. Abdürrahim, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Tsz.

- el-Mübârekfûrî, Muhammed Abdurrahim, *Tuhfetu'l-Ahvezî bi Şerhi Câmiî't-Tirmizî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Tsz.
- Mücâhid, Ebû'l-Haccâc b. Cabr e-Tâbiû, *Tefsîr-u Mücâhid*, Thk. Muhammed b. Abdüsselam, Dâru'l-Fikri'l-İslâmî, Mısır, 1989.
- Müslim, İbn Haccâc Ebu'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî, *Sahîhu Müslim*, Thk. Muhammed Fuâd Abdalbâki, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l- Arabî, Beyrut, Tsz.
- er-Râzî, Zeynüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekir Abdulkadir el-Hanefî, Thk. Yusuf eş-Şeyh Muhammed, *Muhtâru-Sihâh*, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut, 1999.
- Saîd b. Mansûr, Ebû Osman İbn Şube el-Horosânî, *Tefsîr min Sünen-i Saîd b. Mansûr*, Thk. Sa'd b. Abdullah b. Abdulaziz, Dârus's-Sumayî, Riyad, 1997.
- es-Sanâ'nî, Ebû Bekir Abdürezzak, *Tefsîr-u Abdürezzâk*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Thk. Muhammed Abduh, Beyrut, h. 1419.
- es-Semâ'nî, Ebû'l-Muzaffer Mansûr Muhammed b. Abdülcebbar b. Ahmed el-Mervezî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, Thk. Yâsir b. İbrahim ve Ğuneym b. Abbas b. Ğuneym, Daru'l-Vatan, Riyad, 1997.
- es-Suyûtî, Abdurrahman b. Ebû Bekir Celâleddîn, *Mu'tereku'l-Akrân fî İ'câzi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988.
- eş-Şirbinî, Muhammed b. Ahmed el-Hatîb, *es-Sirâcu'l-Münîr fî'l-Îa'neti a'lâ Marifeti Ba'zi Meânî Kelâm-i Rabbîna'l-Hakîmi'l-Habîr*, Matbaat-u Bolâk, Kahire, h. 1285.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân*, Thk. Muahmmmed Ahmed Şâkir, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2000.
- el-Vâhidî, Ebu Hasen Ali b. Ahmed Muhammed b. Ali, *el-Vasît fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, Thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd ve Ali Muhammed Mî'vad, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.
- Yıldız, Abdullah, *Yusuf'un Üç Gömleği*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2015.
- ez-Zebidî, Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak el-Hüseynî, *Tâcu'l-A'rûsmin Cevâhiri'l-Kâmûs*, Dâru'l-Hidâye, Kuveyt, 2008.